سایکۆلۆژیای وێنەکانی منداڵان.. رەزا شوان

شێواز و رێبازی دەربڕین و گوزارشتکردن، لە هەست و سۆز و لە خەیاڵ و بیر و هۆش و لە پێداویستییەکان و لە کێشە دەروونییەکان و گەیاندنیان بە کەسانی تر، لە لای منداڵان جیاوازییان هەیە ل□گ□□□ گ□ورەکاندا. گەوەرەکان بە قسەکردنی راستەوخۆ یا بە نووسین دەریان دەبڕن و گۆزارشتیان لێدەکەن و بە کەسانی تریان دەگەیەنن. بەڵام منداڵان بە زۆری لە رێی وێنەکێشانەوە گۆزارشت لە ناخی خۆیان دەکەن و دەیانخەنە سەر پەڕەی کاغەز.
وێنەکانی منداڵان، زمانێکی جیهانییە کە هەموو منداڵانی جیهان بەشداریی تێدا دەکەن. بێگومان هەموو منداڵان لە هەموو قۆناغەکانی تەمەنیاندا، لە ماڵەوە و لە باخچەی منداڵان و لە قوتابخانەی بنەڕەتیدا، ئارەزوویەکی زۆریان بۆ وێنەکێشان هەیە، زیاتر لە هەموو چالاکییەکانی تر حەزی لێدەکەن. پەروەردەی هونەری وانەیەکی گرنگە لە پرۆگرامی قوتابخانەی بنەڕەتیدا. منداڵ بەبێ هونەر منداڵێکی بێ دایک و بێ باوکە. وێنەکێشانی منداڵان، تەنیا چالاکییەکی ئەبستراکی (ناهەستی) ی بێ مەبەست نییە، بەڵکو گوزارشتە لە هەستەکانی ناخی دەروونیان، لە خەیاڵ و خەون و لە هیواکانی ئ□م□□□ و داهاتوویان، لەو شتانەی خۆشیان دەوێت یا خۆشیان ناوێت. لە خۆشی و ناخۆشییەکانیان، لە گرفت و لە کێشە دەروونییەکانیان. لە پێداویستییەکانیان،…هتد.
سەرەڕای ئەوەش چێژ و خۆشییەکی زۆر بە منداڵان دەبەخشن. لە کاتی وێنەکێشاندا چەند بەشێکی مێشکیان چالاکتر دەبێت و خەیاڵیان فراوانتر دەبێت.
(چارلی چاپلن) دەڵێت:"من میهرەبانی لە منداڵێکەوە فێربووم، کاتێک کە بینیم لە پەڕاوی وێنەکێشانەکەیدا، خۆری بە رەنگی رەش رەنگ کردبوو، تاکو باوکە کرێکارەکەی لە کارکردندا ئارەق نەکات".
(پابل□ پیکاسۆ) ش دەڵێت" کە منداڵ بووم، چوار ساڵم بەسەربرد، تاکو وەکو مایکل ئەنجیلۆ وێنە بکێشم. بەڵام هەموو تەمەنم لە راهێناندا بەسەربرد، تا بتوانم وەکو منداڵێک وێنە بکێشم" دەشڵێت:"زۆر شت لە هونەری زارۆکانەوە فێربووم".
وێنەکانی منداڵان ئاوێنەی بێگەردی زادەی هۆش و خەیاڵ و دەروونی

پاکی منداڵانن.
منداڵان خاوەنی هونەری وێنەکێشانی تایبەتی خۆیانن. دەستوور و ڕێباز و ستایلی خۆیان هەیە. پەیوەندیان بە بنەماکانی هونەری کۆن و تازەوە نییە. منداڵان لە تابلۆکانیاندا، کۆن و نوێ و ڕێبازی هەموو قوتابخانە هونەرییەکانی وێنەکێشان بەرجەستەدەکەن. ئازادن کە چۆن خۆیان حەزبکەن و بیانەوێت ئاوها تابلۆکانیان دەکێشن و ڕەنگیان دەکەن. بۆیە نادروست و نابەجێیە، ئەگەر بە پێوەری ئاکادیمی، پێوانەی وێنەکانی منداڵان بکرێن.
وێنە گوزارشتێکی هێمایی هونەرییە، هەروەکو رستەی ئاخاوتن کردنە. دەکرێت وێنەکانی منداڵان، پەیامێکی ئاراستەکراوبێت بە دایکان و باوکان و مامۆستاکان و بە هەموو ئەوانەی لە دەوروبەریانن. دەشێت وێنەکانیان چەندین گلەیی و گازندەیان لەخۆگرتووبوون، یا گوزارشتبن لە خۆشی و خۆشەویستی و لە گەشبینی و هیواکانیان.
وێنەی منداڵان چییە؟ مەبەست لە وێنەی منداڵان، ئەو هەلکارییە ئازادەیە، کە منداڵان گوزارشتی لێدەکەن و دەیخەنە سەر کاغەز و دار و دیوار و بەرد و شەقام یا هەر روویەکی تر، تەنانەت لەسەر جەستەی خۆشیان وێنە دەکێشن. منداڵان لەو کاتەوە دەست بە وێنەکێشان دەکەن، کە پەنجە ناسکەکانیان دەتوانن پێنووس و فرشە، یا تەباشیر بگرن. واتە لە تەمەنی (١٠) مانگانەوە کە هێشتا گەوگاڵ دەکەن و بە تەوای پێیان نەگرتووە تا باڵقبوون. کە بە شانازی و چاوگەشی و خەندەوە وێنەکانیان، پیشانی دایکان و باوکانیان دەدەن و چاوەڕێی کاردانەوە و وەڵامیان دەکەن. بەڵام ئایا هەموو دایکان و باوکان، ئەوە دەزانن کە چ واتا و مەبەستێک لە پشتی هەلکاری و وێنەکانی منداڵانەوە هەیە؟ ئەی دەزانن بە چی شێوازێک وەڵامیان بدەنەوە؟ ئایا دەتوانن لە ڕێی ئەو هەلکاری و وێنانەوە، بچنە ناو جیهانە بەرین و پاک و سەیر و سەمەرە و ئەفسوناوییەکەی منداڵان؟ وەڵامی ئەم پرسیارانە لە لای خودی دایکان و باوکانە.
ئەم قۆناغەی منداڵە زۆر گرنگە، پێویستە دایکان و باوکان پێداویستییەکانی وێنەکێشان و ڕەنگکردن، لە پێنووسی ڕەنگاوڕەنگ و بۆیەی ئاوی و فرشە و کاغەز بە منداڵەکانیان دابینبکەن و بیانخەنە بەردەستیان. با بە ئەوپەڕی ئازادی و بە ئارەزووی کامی دڵیان، هەلکاری و وێنەبکێشن. دەستخۆشی و ئافەرینیان بکەن.

(پاپلۆ پیکاسۆ) دەڵێت:"هەموو منداڵێک هونەرمەندە، کێشەکە لەوەدایە کە چۆن بە هونەرمەندی بمێنێتەوە".
منداڵان لە ڕێی وێنەکێشانەوە، گوزارشت لەو شتانە دەکەن کە هەستیان پێدەکەن، نەک ئەو شتانەی کە دەیانبینن. ئامانجی سەرەکیشیان هونەر و داهێنان نییە، بەڵکو ڕوونکردنەوە و گوزارشتکردنە لە هەستە دەروونییەکانیان.
(ویلهام فیولا) دەڵێت:"منداڵ ئەوەی دیزانێت وێنەی دەکێشێت نەک ئەوەی دەیبینێت".
(مایکل ئەنجیلۆ) ش دەڵێت:"مرۆق بە ئەقڵی وێنە دەکێشێت نەک بە دەستی".
(ڤینست ڤان گۆخ) یش دەڵێت:"خەون بە وێنەکێشانەوە دەبینم، دوایش وێنەی خەونەکەم دەکێشم".
(پیکاسۆ) ش هەمان را و بۆچوونی هەیە و دەڵێت:"من وێنەی ئەو شتە ناکێشم کە دەیبینم، بەڵکو وێنەی ئەو شتە دەکێشم کە بیری لێدەکەمەوە".
کەواتە ویلهام و ڤان گۆخ و پیکاسۆ، شتە بینراوەکان وەلاوە دەنێن و شۆڕدەبنەوە بە دیوەکانی ناوەوەی ناخیان. کە بە راستی ئەوە کار و بۆچوونی منداڵانە، کە بە تەواوی لاسایی سروشت ناکەنەوە، بەڵکو منداڵان ئەندازیارن و تۆمارکاری ناخین. بۆیە (نیل جایمان) دەڵێت" گەورەکان ئەو ڕێگایانە دەگرنەبەر کە منداڵان دۆزیویانەتەوە".
بێگومان شەفافییەت و عەفەوییەت لە وێنەکانی منداڵاندا بەدی دەکرێن. بۆ نموونە:
منداڵان وێنەی ڕووبارێک دەکێشن، ماسییەکان لەناو ئاوەکەیدا دیارن. وێنەی دایکان و باوکانی خۆشەویستیان دەکێشن، کە باڵایان لە باڵای چیای هەڵگوردیش بەرزترن. وێنەی خۆر دەکێشن کە پێدەکەنێت. وێنەی کەسێک دەکێشن و بە بەیەی ڕیش دەموچاوی ڕەش دەکەن چونکە خۆشیان ناوێت. زۆر جار منداڵی کراوە و دڵخۆش، وێنەی خانوویەکی گەورە، لە ناوەڕاستی لاپەڕەکەدا دەکێشێت و بە هەموو ڕەنگە گەشەکان بۆیەی دەکات، ئەم خانووە، بە لای منداڵانەوە هێمای ئاسوودەیی و خۆشەویستییە بۆ خێزانەکانیان. منداڵانی گەشبین و متمانەبەخۆ، وێنەی خۆیان بە گەورەیی لە ناوەڕاستی لاپەڕەکەدا دەکێشن. بەڵام منداڵانی شەرمن و نەکراوە و بە کۆمەڵایەتی نەبوون، وێنەکانی خۆیان بە بچووکی دەکێشن. ئەگەر لە گۆشەیەکی لاپەڕەکەدا کێشای، بە واتا منداڵێکی گۆشەگیرە. ئەگەر وێنەی گوڵ و خۆری گەشیان کێشا، بە واتا گەشبین و هیواخوازن،

ئەگەر… هتد. تا رادەیەکیش جیاوازی لە نێوان وێنەکانی کچان و کوڕاندا هەیە. کوڕان بە زۆری حەز لە کێشانی وێنەی ئۆتۆمبێل و فڕۆکە و تۆپ و سروشت دەکەن، کچانیش حەز لە وێنەکێشانی بووک و زاوا و هەڵپەڕکێ و لە گوڵ و گوڵزار و پەپوولە و خانوو دەکەن. بێگومان باردوخی ئەو ژینگەیەی کە لەی دەژین، کاردانەوە و ڕەنگدانەوەیان لە وێنەکانیانی منداڵاندا هەیە.
سایکۆلۆژیای وێنەکانی منداڵان، یەکێکە لە لقەکانی زانیاری دەروونی، کە باس لە راستییە سایکۆلۆژییەکانی پەیوەندار بە سەرهەڵدان و پێشکەوتنی وێنەی منداڵان لە هەموو قۆناغەکاندا دەکات و جیاوازییەکانی لە هەموو روویەکەوە دەردەخات.
لێکۆڵینەوە لە سایکۆلۆژیای وێنەکانی منداڵان، گرنگییەکی زۆریان بۆ پەروەردەکاران و دەروونناسانی منداڵان و پزیشکانی دەروونناسی منداڵان و دایکان و باوکان و مامۆستاکان و شیکارانی وێنەکانی منداڵان هەیە. چونکە هێلکاری و وێنەکانی منداڵان کۆرستەیەکی گرنگن بۆ تێگەیشتن: لە دەروون، هەستەکان، پاڵنەرەکانی منداڵان و بۆچوونیان دەربارەی خۆیان و کەسانی تر، لە نەخۆشییە دەروونییەکانیان. گەلێک لە کێشە نەرێنیی و ئەرێنییەکانی منداڵانیش دەردەخات. نەرێنی وەک گرفتاربوونیان بە (سترێسی و دوودڵی) ئەرێنیش وەک (ئاسوودەیی و شادی).
شیکردنەوەی وردی زانستییانەی وێنەکانی منداڵان، یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لە منداڵ و بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی پێوەی دەناڵێنن. یارمەتیی پسپۆرانی دەروونناسی منداڵان دەدات، بۆ تێگەیشتن و شیکردنەوەی کەسایەتی و تایبەتمەندییەکانی منداڵێتی.
ئەو هێلکاری و هەڵەت و پەڵەتانەی کە منداڵانی بچووک دەیانکێشن، لە زانیاری دەروونناسیدا، هێمان و مەبەستێک یا زیاتر دەگەیەنن. نەک وەکو هەندێک کەس ئەو هێڵکاریانەی منداڵان، بەبێ مانا و بە پڕوپووچیان دادەنێن. پزیشکان و شیکارە دەروونییەکان، لە ڕێی شیکردنەوەی ئەو هێلکارییانەوە، کە بە بە زاراوەی زانیاری بە (گرافۆلۆژی) ناودەبرێت، واتا لێکدانەوە و شیکردنەوەی وێنەی کێشراو. لە زۆر رووەوە کێشەکان و ململانە و نهێنییە دەروونییەکانی ناخی منداڵان شیدەکەنەوە. چونکە وێنەکانی منداڵان هۆکارێکە بۆ خامۆشکردن و بەتاڵکردنەوەی هەڵچوونە دەروونییەکانیان. ڕێگایەکیشە بۆ پەیوەندی و ناردنی پەیام بە گەورەکان. هەر لە ڕێی ئەم پەیامەشەوە شیکارانی وێنەکان و پزیشکانی دەروونناسی منداڵان،

دەتوانن کەشە دەروونییەکانی منداڵانی موفتەلابوو، بخەنە ناو بازنەوە و چارەسەری گونجاویان بۆ بدۆزنەوە.

ئەگەر بە وردی و تەسەلی، لە هەموو روویێکەوە، باس لە لێکدانەوە و شیکردنەوە و سوودەکانی وێنەکێشانی منداڵان و ڕۆڵ و ئەرکەکانی شیکارانی دەروونی و پزیشکان و مامۆستاکان و دایکان و باوکان بکەین و باس لەو ڕێنگانەش بکەین کە منداڵان، بەپێی ئارەزوو و مەبەستەکانی خۆیان بەکاریان دەهێنن، باس لە شوێن و قەوارە و شێوەکانی وێنەکانیان و لە مانا و مەبەستەکانیان بکەین. باسێکی دوور و درێژە و چەندین لق و چڵی لێدەبێتەوە. بە نووسینی چەند پەڕەیەک کەتایان نایات. هیوادارم لە دەرفەتێکی کەدا، زیاتر تیشک بخەمە سەر ئەم بابەتە گرنگە.

ڕەزا شوان

نەرویج: ٢٠٢٣